Юридичні науки

УДК 343.953

Чорна Вікторія Миколаївна
студентка
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ПРОФАЙЛІНГУ У ЗДІЙСНЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. *Розглянуто роль впровадження вивчення нових поведінкових технологій, які можуть використовуватись оперативним співробітником. Вивчено сферу завдань, які мають вирішуватись за допомогою психологічних методів в оперативно-службовій діяльності.*

Ключові слова: *профайлінг, оперативний співробітник, оперативно-розшукова діяльність, протиправні наміри, невербальні засоби комунікації.*

Постановка проблеми. В Україні профайлінг як такий не застосовується на постійній основі оперативними співробітниками, але досвід іноземних колег підтверджує ефективність психологічних технологій в збільшенні числа розкриття злочинів, пов'язаних з безпекою держави, а також зниженні їх кількості, тому виникає необхідність впровадження досягнень досліджень в цій сферу під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Стан дослідження. Застосування даних методів досліджували П. Екман, Р. Плутчик, О. Фрай, В. Фрізен Б. Де Пауло, А. Зелінський та інші.

Мета. Метою даного дослідження є аналіз діяльності системи вербальних і невербальних ознак, які називають «профайлінгом».

Виклад основного матеріалу. У практиці діяльності органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність і слідстві, під профайлінгом

(термін походить від англійського слова profile - «профіль») розуміється система оцінки особистості і виявлення її особливостей, що використовує методи невербальної і оперативної психодіагностики. Застосування цієї системи знань в роботі співробітників спецслужб покликане вирішити ряд найважливіших завдань, пов'язаних із захистом правопорядку [1].

Сучасне кримінальне профілювання з'явилося завдяки спільній роботі криміналістів, медекспертів, кримінальних психологів і психіатрів. Профайлінг незамінний при розслідуванні серії вбивств, зґвалтувань, терактів. Технології профілювання допомагають розкривати правопорушення, пов'язані з сімейним насильством, і злочини, вчинені психічно хворими людьми. Останні дослідження підтверджують ефективність застосування методів профайлінгу для попередження неправомірних дій в сфері захисту інформації.

Аналіз місця злочину з точки зору профайлінгу на сьогоднішній день відрізняється від огляду місця події оперативними співробітниками. Оперативні співробітники, не володіючи технологією профайлінгу, пропускають багато інформації, яка може допомогти знайти злочинця. Це пов'язано з тим, що з точки зору профайлінгу зовнішній простір є відображенням внутрішнього світу людини, тому грамотний аналіз слідової картини злочину відкриває великий пласт інформації про особу злочинця і про те, кого і де потрібно шукати. Безумовно, процес складання профілю невідомого злочинця - це дуже складний процес. І до сих пір вже багато років точаться суперечки про його застосовності, його ефективності і надійності, наскільки достовірні отримані дані, наскільки оперативні співробітники можуть користуватися і ґрунтуватися на даних пошукового профілю невідомого злочинця і сприймати його до уваги при розробці оперативних заходів [4, с. 2].

Правоохоронні органи зарубіжних країн використовують технологію профайлінгу у двох аспектах: під час пошуку та затримання злочинців, які

вчиняють будь-які злочини насильницького характеру, а також для попередження вчинення злочинів. У контексті попередження протиправних дій профайлінг застосовують для гарантування безпеки під час авіаперельотів (митного контролю, перевірки документів тощо). Працівники служб безпеки за допомогою візуальної діагностики аналізують пасажирів і відвідувачів аеропортів, що дає змогу виявити порушників, попередити злочини, зокрема запобігти терористичним актам. На нашу думку, доцільно впроваджувати цей метод і в нашій державі. Крім того, він буде актуальним не лише в аеропортах, а й в інших місцях значного скупчення людей (на вокзалах, стадіонах, під час святкових заходів, концертів тощо) [3, с. 2].

Використання оперативного профайлінгу може бути розширено, але для цього навчання йому співробітників правоохоронних органів потрібно вивести з вузької сфери транспортної безпеки.

Група дослідників, які працювали в Федеральному бюро розслідувань (FBI, США), в складі Р. Ресслера, К. Хартмана, Дж. Дугласа, А. Барджесом, розробили алгоритм робіт профайлера. Він включає п'ять етапів:

1) Збір відомостей про скоєному діянні - доказів, фотографій місця злочину, висновків судмедексперта, показань свідків, протоколів співробітників поліції.
2) Визначення типу та обставин скоєння злочину, мотивів злочинця, ризику жертви.
3) Вивчення способу скоєння протиправного діяння, стратегії переслідування, мотиву, специфіки способу вчинення злочину.
4) Формування профілю правопорушника, що включає відомості про стать, вік, національність, сімейний стан, соціальний статус, психологічні акцентуації, систему цінностей і переконань, наявність судимостей, реакції на спілкування з представниками правоохоронних органів.

5) Передача готового профілю підозрюваного начальнику слідчої бригади для розшуку і затримання злочинця.

Наступний напрямок кримінального профайлінгу - консультування правоохоронців щодо специфіки розшуку і затримання підозрюваної особи. Вивчення характеру і поведінкових особливостей злочинця, способу життя, прогнозування поведінки в небезпечних ситуаціях дозволяють профайлерам вибрати оптимальний метод пошуку і затримання підозрюваного [2, с. 2]. Оскільки типи особистості в профайлінгу ґрунтуються на переважаючій емоції і типі захисту, розуміння цього породжує можливість оцінити базові цінності і використовувати слабкості особистості в процесі комунікації, керуючи поведінкою людини.

Однозначно варто відмітити високий оперативно-аналітичний потенціал у сфері профілактики, прогнозування злочинної поведінки, теорії слідчих версій, аналізі оперативної інформації і т.д. Якщо говорити про повне експертне дослідження – цю роботу все ж потрібно довірити експертам-психологам. Але це не виключає застосування деяких методів оперативними співробітниками для виявлення терористів, провокаторів, осіб що планують або вже скоїли злочини. Як свідчить досвід іноземних правоохоронних органів – це дозволяє виявляти потенційних правопорушників в рази швидше.

Висновки. Хоча використання кримінологічного профайлінгу у здійсненні оперативно-розшукової діяльності в Україні ще не розвинуто достатньо, але також можна зазначити тенденцію до вивчення зарубіжних технологій щодо запобігання протиправній поведінці. Адже оперативний співробітник завдяки своїй агентурній роботі може виявити потенційних правопорушників та застосувати методи профілювання для запобігання злочинам та викриття протиправних намірів особи. Тому дана проблематика є актуальною для боротьби з тероризмом, незаконною міграцією, торгівлею

людьми, міжнародними каналами наркозлочинності, контрабандою та іншими злочинами.

Література

1. Технологиия профайлинга. URL: https://searchinform.ru/kontrol-sotrudnikov/profajling/tekhnologiya-profajlinga/
2. Оперативный профайлинг. URL: https://searchinform.ru/kontrol-sotrudnikov/profajling/napravlenie-profajlinga/operativnyj-profajling/
3. Дідковська-Бідюк М. В. Профайлінг як метод профілактики протиправних дій / М. В. Дідковська-Бідюк // Юридична психологія. 2017. № 2. С. 165-175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2017_2_17.
4. Фойгель Е.И., Козулева А. А. Использование метода профайлинга в оперативной, следственной и экспертной деятельности // Сибирские уголовно-процессуальные и криминалистические чтения. 2015 №2 (8). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-metoda-profaylinga-v-operativnoy-sledstvennoy-i-ekspertnoy-deyatelnosti